

EĞİTİM YOLU İLE ROMANLARIN SOSYAL İÇERİLMESİNİN DESTEKLENMESİ: SİROMA PROJESİ ÖRNEĞİ*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Mustafa Cem BABADOĞAN¹, Gökhan ATİK², Müge ŞEN³, Tuncay ERGENE⁴

* Bu çalışmanın verileri Muğla’da düzenlenen 5. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi’nde iki ayrı sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Çalışmanın ikinci yazarı, yazışmadan sorumlu yazardır.

1 Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, cem@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6796-5654.

2 Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, gatik@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5386-6770.

3 Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı, msen@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4854-6531.

4 Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, ergene@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1684-9378.

Geliş Tarihi: 04.09.2019 Kabul Tarihi: 24.09.2019

Öz: Bu çalışmada; öncelikle yoksulluk, sosyal dışlanma ve sosyal içerme kavramları ele alınmış, Avrupa Birliği ve Türkiye’de sosyal içerme politikaları ve çalışmaları özetlenmiş ve son olarak Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından birlikte finanse edilen, Türkiye’deki Romanların sosyal içermesine yönelik “Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Alanlarda Sosyal İçermenin Desteklenmesi (SİROMA)” projesinin kapsamı ve eğitim bileşeninde geliştirilen ders dışı eğitim programı tanıtılmış ve bu program kapsamında pilot okullarda uygulanan etkinliklere yönelik ön izleme ve değerlendirme çalışmalarının bulguları sunulmuştur. Projede ders dışı eğitim programı kapsamında, okul öncesi, ilkokul ve ortaokul kademesinde her kademedede altışar olmak üzere toplam 18 öğrenci ve 18 öğretmen kitabı hazırlanmıştır. Hazırlanan ders dışı etkinlikler programı ve materyallerine yönelik izleme ve değerlendirme çalışmaları 12 il ve 44 okul kapsamında yapılmıştır. Ön izleme ve değerlendirme çalışmalarından edinilen bulgulara göre, öğrenci ve öğretmen materyallerinin yeterli ve uygulanabilir düzeyde oldukları görülmüştür. Proje çıktılarında olan program ve etkinliklerin tüm kademelerdeki öğretim programlarını destekleyici ve bütünlüyci nitelikte olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal içerme, sosyal dışlanma, program geliştirme, ders dışı etkinlikler, Romanlar

SUPPORTING SOCIAL INCLUSION OF ROMA PEOPLE THROUGH EDUCATION: AS AN EXAMPLE OF SIROMA PROJECT

Abstract:

In this study; primarily the concepts of poverty, social exclusion, and social inclusion were explained, then social inclusion policies of and activities in European Union and Turkey summarized and finally the project of “Promoting Social Inclusion at Densely Roma Populated Areas (SIROMA)” co-financed by the European Union and the Republic of Turkey for the social inclusion of Roma people in Turkey and the extracurricular activity programs developed in the training phase were introduced. The findings of the pre-monitoring and -evaluation of the activities implemented in the pilot schools were presented. Within the scope of the extracurricular activities training programs in the project, 18 student and 18 teacher books were prepared for six different topics in pre-school, primary school, and secondary school levels. The studies of monitoring and evaluation for the extracurricular activities and materials prepared in the project were conducted in 12 cities and 44 schools. According to the findings of the pre-monitoring and -evaluation study, it was seen that student and teacher materials are sufficient and applicable. It was determined that the program and activities that are among the project outcomes are supportive and complementary to the curriculum at all levels.

Keywords: Social inclusion, social exclusion, program development, extracurricular activities, Roma people

Giriş

Küreselleşmenin ekonomik ilerleme ve gelişim açısından olumlu etkileri olmasının yanı sıra ülkelerin bir kısmı için yoksulluğu artıran bir süreç olduğu da görülmektedir (Nissanke ve Ocampo, 2019). Yoksulluk, küreselleşmenin etkisiyle, günümüzde daha derin ve katmanlı bir sorun hâline gelmiş ve sosyal dışlanma olgusu ile birlikte ele alınmaya başlanmıştır (Karakaş, 2010). Yoksulluk ve işsizlik, sosyal dışlanmanın en temel nedenleri arasında göste-

rilmele birlikte, iş gücü piyasasındaki sorunlar ve gelir dağılımındaki dengesizlikler, sosyal güvence mekanizmalarının yetersizliği, ekonomik ve sosyal alanlarda yaşanan eşitsizlikler de sosyal dışlanma sorunun ivme kazanmasında rol oynamaktadır. Yoksulluk ve sosyal dışlanma birbiriyle ilişkili kavramlar olmakla birlikte; sosyal dışlanma, yoksulluğu da kapsayan daha geniş bir kavramdır (Rawal, 2008). Diğer bir ifadeyle, yoksulluk sosyal dışlanmayı artırıcı bir unsur olabilirken, sosyal dışlanma yoksulluğun ötesinde bireyin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonunu da içermektedir.

Sosyal dışlanma, tanım olarak, *“kaynakların, hakların, malların ve hizmetlerin eksikliği ya da reddedilmesi ve ekonomik, sosyal, kültürel ya da siyasal alanda olsun olmasın, birey(ler)in toplumun çoğunluğu için geçerli olan normal ilişkilere ve etkinliklere katılamaması”* durumu olarak ele alınmaktadır (Levitas, Pantazis, Fahmy, Gordon, Lloyd ve Patsios, 2007, s. 9). Bu kavramın karşıtı olan ve alanyazında çoğunlukla da birbirlerinin yerine kullanılan diğer kavram ise *“sosyal içerme”* dir. Avrupa Birliği (AB) tarafından yapılan tanımlamaya göre sosyal içerme, *“yoksulluk ve sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya olan bireylerin, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tam anlamıyla katılabilmeleri ve yaşadıkları toplumda normal olarak görülen yaşam standardı ve refaktan faydalanabilmeleri için gerekli fırsat ve kaynaklara erişebilmesi süreci anlamına gelir. Sosyal içerme, bireylerin hayatlarını etkileyen karar alma süreçlerine daha fazla katılabilmelerini sağlar ve temel haklarına erişmelerine, kamu kaynaklarından yararlanmalarına yardımcı olur.”* (European Union, 2010, s. 3). Dünya Bankası ise sosyal içermeyi *“bireylerin ve grupların toplumda yer alma şartlarını ve özellikle kimlikleri temelinde dezavantajlı olanların yeteneklerini, fırsatlarını ve onurlarını geliştirme süreci”* olarak tanımlamaktadır (The World Bank, 2019). Tanımlardan anlaşılacağı üzere, sosyal içerme süreci dezavantajlı bireyler ya da gruplar için katılımı artırmayı, adleti sağlamayı ve iyi oluşu geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu süreç sadece yoksullukla baş etme değil, dezavantajlı durumdaki tüm birey ya da grupların toplumdaki diğer birey ya da gruplar gibi tüm yaşam alanlarına katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması ve adil katılımın desteklenmesi şeklinde genişletilmiştir (Aasland ve Flotten, 2001).

Avrupa ülkeleri 1970’te belli ekonomik kriz ve gerileme ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu ülkelerdeki belirli grupların sosyal, ekonomik, eğitim ve siyasi alanlara katılımlarında karşılaştıkları güçlükler ile bu grupların sosyal güvence ve yardım ihtiyaçlarının artması sonucunda *“sosyal dışlanma”* ve

“sosyal içerme” kavramları gündemi oluşturmuştur (Aasland ve Flotten, 2001). Bu kavramlar 1990’dan itibaren Avrupa Birliği’nin çalışmaları ve politikalarında odak konusu hâline gelmiştir. Sosyal dışlanmaya yönelik Avrupa’da atılan ilk resmî adım 1997’de imzalanan ve 1999’da uygulanmaya başlanan Amsterdam Anlaşması’dır (European Union: Council of the European Union, 1999). Bu anlaşmadaki birlik amaçlarında, sosyal içerme kavramının kapsayıcı bir Avrupa toplumunun oluşturulması ve herkes için adil, uygun yaşam koşulların sağlanması amaçlarında ele alındığı görülmektedir. Portekiz’in Lizbon şehrinde 2000’de gerçekleştirilen AB zirvesinde ise *“yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadelede üye ülkelerin çabalarının desteklenmesi ve sosyal içermeye daha fazla imkânı sağlayan bir Avrupa’nın kurulması”* hedefleri belirlenmiştir (European Parliament, 2000). Avrupa Birliği, birlik içerisinde sosyal içerme süreci geliştirerek ve yaygınlaştırarak, sosyal dışlanma ve yoksulluk ile baş etme, ekonomik ve sosyal haklardan adil bir şekilde faydalanma ve bireylerin kamu hizmetlerine erişimlerinin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik politika ve yöntemlerin geliştirilmesinde bir araç olarak kullanmıştır. Bunun için Avrupa Komisyonu 2001’de yaptığı toplantıda tüm üye ülkelere sosyal içermeyi geliştirecek ve yaygınlaştıracak ulusal eylem planı hazırlamaları zorunluluğu getirmiştir (The Council of the European Union, 2001). Bu tarihten sonra birliğe üye ülkeler, ülkelerindeki işsizler, evsizler, engelliler, madde bağımlıları, kadınlar, çocuklar, yaşlılar gibi dezavantajlı ve özel politika gereksinimi olan gruplara yönelik yürüttükleri sosyal içerme çalışmalarını özetleyen raporları komisyonuna sunmaya başlamıştır. Avrupa Komisyonu ayrıca birliğe aday ülkelerden de birlik amaçlarına yönelik *“Ortak İçerme Belgesi (JIM – Joint Inclusion Memorandum)”* hazırlamalarını istemiştir. AB’nin sosyal içerme politikası en son *“Avrupa Sosyal Koruma ve Sosyal İçerme Stratejisi”*’ne dönüşmüş ve 2010’da *“Avrupa 2020: Akıllı, Sürdürülebilir, Kapsayıcı Büyüme için Avrupa”* stratejisi hedeflenmiştir (European Commission, 2010). Bu strateji ile *“Kapsayıcı Büyüme”* çerçevesinde ekonomik ve sosyal bütünleşmeye öncelik verilmiş ve bununla birlikte AB genelinde istihdamın artırılması ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

AB’ye adaylık sürecinde olan Türkiye ise çalışmalarına Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı öncülüğünde 2004’teki *“Başlangıç Toplantısı”* ile başlamıştır. Ortak İçerme Belgesi ile Fransa’nın Nice şehrinde belirlenen hedefler doğrultusunda, yoksulluk ve sosyal dışlanma sorununun mevcut durumu-

nun tanımlanması, sosyal içerme süreciyle ilgili engellerin saptanması ve bu çalışmalara dayanarak yoksulluk ve sosyal dışlanmayla baş etmeye yönelik stratejilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Türkiye, AB'ye katılım süreci için hazırladığı ulusal eylem planının birinci aşamasında Romanların sosyal içermesi ve entegrasyonuna yönelik hedefler belirlemiştir (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2014). Bu plan doğrultusunda Türkiye “*Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Alanlarda Sosyal İçermenin Desteklenmesi (SİROMA)*” projesini Avrupa Birliği'nin desteği ile 2015-2017 yılları arasında gerçekleştirmiştir.

Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi Projesi (SİROMA)

Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının 4. Bileşeni “*İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı*” kapsamında 09.11.2015-08.11.2017 tarihleri arasında uygulanan ve Türkiye'nin AB üyelik sürecinde müzakere ettiği başlıklardan biri olan “*Roman Açılımı*” çerçevesindeki uyum çalışmalarını destekleyen, “*Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi Projesi – SİROMA*” Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin mali destekleri ile finanse edilmiştir. Sözleşme Makamı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Avrupa Birliği Mali Yardımlar Dairesi Başkanlığı olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen SİROMA Projesi ile Türkiye'de yaşayan Roman vatandaşlarının iş gücü piyasasına girişlerini kolaylaştırarak sosyal içermenin artırılması, ayrıca eğitim yolu ile bireylerde sosyal içerme konusunda bir farkındalık oluşturulması ve davranış değişikliği yaratılması hedeflenmiştir. Proje kapsamında seçilen 12 pilot ilde, okul öncesi, ilkököl ve ortaokul kademelerinde bulunan öğrencilerin sosyal içermesini destekleyen eğitim materyali aracılığıyla okula devamlarının artırılması, akademik başarının yükseltilmesi ve okul terklerinin azaltılması amaçlanmıştır.

Proje kapsamında, sosyal güvenlik kapsamı dâhil olmak üzere, istihdam piyasalarına girişlerini kolaylaştırarak, Romanların yoğun olarak yaşadığı alanlarda sosyal içermenin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Yoksulluk içinde yaşayan ya da yoksulluk riski ile karşı karşıya olan dezavantajlı kişiler ve Romanların yoğun olarak bulunduğu gecekondu bölgelerinde yaşayanlar ve göçerler hedef gruplar olarak tanımlanmıştır. Proje ile Romanlara hizmet sunan kurumların kapasitelerinin artırılması, sunulan hizmetlerin kalitesinin

iyileştirilmesi ve koordinasyonun artırılması, hizmet sunanlar için kapasite artırıcı ve ayrımcılığın önlenmesi temelinde eğitimler verilmesi, konu hakkında kamuoyunda farkındalığın sağlanması ve Romanların mesleki niteliklerinin geliştirilerek sürekli ve güvenceli işlere girişlerinin desteklenmesi temelinde faaliyetler yürütülmüştür. Genel anlamda SİROMA Projesi politika geliştirmeyi, kapasite artırmayı, eğitim, iş birliği ve istihdamı desteklemeyi hedefleyen bir projedir. Proje kapsamında öngörülen hedefler ve bu hedefleri gerçekleştirmeye yönelik en önemli faaliyetler;

- Hedef gruplara daha iyi eğitim, sağlık, istihdam, sosyal koruma ve sosyal yardım hizmetleri sunmak amacıyla, kamu kurumlarının ve hizmet sağlayıcıların kurumsal kapasitelerinin artırılması,
- Kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, ilgili paydaşlar ve kamuoyunda sosyal içerme konusunda farkındalığın artırılması ve kurumlar arasındaki sivil diyalog ve iletişimin iyileştirilmesi,
- Pilot illerdeki hedef grupların, kaliteli eğitim hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması ve okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki çocukların eğitimde başarı düzeylerinin artırılması,
- Sağlık hizmetlerine erişimin artırılması,
- Hedef grupların mesleki niteliklerinin güçlendirilmesi yoluyla istihdam edilebilirliklerinin artırılması olarak açıklanmıştır.

Projenin eğitim hedeflerinde yer alan öğrencilerin; okula devamlarının artırılmasını sağlamak, çok yönlü gelişimlerini desteklemek, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda faaliyetlere katılımlarını sağlamak amacıyla çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla öncelikle hedef grubun ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik bir ihtiyaç analizi çalışması gerçekleştirilmiştir.

Program Geliştirme Süreci

Süreçte, bireylerin yaşam koşullarına ve gerçekliklerine saygı duyulmasını öneren Freire'nin (1970) program geliştirme anlayışı benimsenmiştir. Freire'ye göre, eğitim öncelikle öğrencilerin bilmediğini bilmelerini sağlayacak otantik eğitim ortamları sunmalıdır. Burada Dewey'in söz ettiği, öğrenme yaşantılarının öğrencilerin ihtiyaçlarını fark edecek biçimde tasarlanmasına değinilmektedir. Bireylerin yaşam koşullarına ve gerçekliklerine saygı duyulmasını

öneren Freire'nin anlayışı bu bağlamda Dewey'in görüşleri ile örtüşmektedir. Eğitime böyle bir algıyla yaklaşan Freire'nin fikirlerinin etkileyciliği ise orta sınıf bir aileye mensup ve eğitilmiş biri olmasına karşın tüm sınıfları yok saymasından ve kendini, sorgulamaya dayalı bir bakış açısı kazandırmaya adanmasından ileri gelmektedir. Freire'ye göre her eğitim uygulaması, insana ve dünyaya ilişkin olarak, bazen açık bazen de örtük olacak şekilde bir politik duruşu ya da teoriyi göstermektedir (Freire, 1970). Dolayısıyla tarafsız eğitim söz konusu değildir. Eğitimle var olan düzene uyum sağlayacak ya da eleştirel bakarak sorunlu noktalara yaratıcı çözümler üretecek bireyler yetiştirilir. Bu noktada Freire'nin durduğu yer kuşkusuz eleştirel taraftır (Freire, 1985). Ancak onun eğitimdeki bu eleştirel tarafa yüklediği sorumluluk, düzene karşı çıkmaktan çok düzensizlikleri ortaya koyarak toplum yararına çözümler üretebilmedir. Böyle bir bağlam içinde yürütülecek eğitim etkinliklerinde temel olan bireylerin kendilerine ve içinde yaşadıkları topluma dışarıdan bakabilmeyi, eylemleri üzerine düşünebilmeyi ve gerektiğinde bunları değiştirme gücünü kendilerinde bulmalarını sağlanmasıdır. Bu anlayışta sınıflar da bilgi aktarımının yapıldığı ortamlar değil, bilginin araştırıldığı, keşfedildiği ve üretildiği buluşma merkezleri hâline gelecektir. Bizzat uygulamanın öğrenenlere sağlayacağı diğer bir yarar ise başkalarının anlamlandırmalarını öğrenmek yerine kendi anlamlarını oluşturmalarına olanak tanınmasıdır. Freire eğitimin özündeki amacın; öğrenenlerin merak duygularının harekete geçirilmesi, diğer öğrenci ve öğretmenleriyle etkileşim içinde olmalarını ifade eden bir diyalog sürecidir (Freire, 2000). Buna göre eğitimde sadece öğrencinin değil, öğretmenin de öğrenmesi söz konusudur; öğretmen kendini geliştirmeye ne kadar açık olursa, sınıf ortamındaki diyalog da o kadar yüksek olacaktır. Nitekim kurgulanan öğretmen; Bruner tarafından da tanımlanan öğretmen de olduğu gibi araştıran, merak yaratan ve bilgi ile yaşam arasındaki ilişkiyi ortaya koyacak bir öğretimi planlayan kişidir. Bu bağlamda öğretimi planlamada dikkat edilmesi gerekenler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Freire, 2000):

- Program geliştirme ekibi öğrenenlerin yaşam alanlarını inceleyerek yaşamlarında karşılaşılabilecekleri başlıca konuları belirlemelidir;
- Öğrenenler için yaşamlarına yönelik gerçekleştirilecek öğretimin hedeflerine uygun içerik belirlenmelidir;

- İçerik, öğrenenlerin toplumsal yaşamlarına yönelik eleştirel bir bilinç oluşturulmasını sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır;
- Öğrenenlerde merak, yaratıcılık, sorgulama gibi özelliklerin geliştirilmesi amacıyla öğretim süreci planlanmalıdır;
- Öğretim sürecinde kullanılmak üzere gerekli materyal ve kaynaklar geliştirilmelidir.

Program geliştirme sürecinde; durum çözümlemesi, amaç, yeterlik ve kazanım geliştirme, program tasarlama, program uygulama ve değerlendirme basamaklarından oluşan bir yenilikçi/durumsal yaklaşım temel alınmıştır. Bu alışma sürecinde 12 pilot ilde bulunan 44 pilot okulda görev yapan öğretmenler, okul müdürleri, diğer personel, ebeveyn ve öğrencilerle görüşmeler yapılarak eğitim ihtiyaç analizine ilişkin veriler toplanmıştır. Okul öncesi, ilkokul ve ortaokul olmak üzere üç eğitim kademesi için eğitim ihtiyaç analizi raporları hazırlanmıştır. Bu raporların sonuçlarına dayalı olarak Uluslararası ve Ulusal uzmanların kültürel etkileşim ve deneyim paylaşımı için eş zamanlı olarak eğitim süreçlerini planlamaları ve geliştirmelerine özen gösterilmiştir. Uzmanların çalışmalarının ardından 9-10 Şubat 2017 tarihinde başta 12 pilot il ve 44 pilot okulda görev alan öğretmenler ve okul yöneticileri olmak üzere Millî Eğitim Bakanlığının ilgili paydaşları ile Ankara’da iki günlük bir alıştay gerçekleştirilmiştir. Daha sonra düzenlenen üç ve iki günlük çalıştaylar ile ders dışı eğitim materyalleri konusunda paydaş görüşleri toplanmıştır.

Bu proje için geliştirilen bilgi, beceri ve yetkinlik temelinde, konu adlarına göre öğrenci ve öğretmen kitapları oluşturulmuştur. Bu kitapların hazırlanmasında temel alınan ve daha önce belirlenen 23 program yeterliliği aşağıdaki Tablo 1’de yer almaktadır. Etkinlik ve oyun temelli bir kurgu temelinde oluşturulduğu için yeterliklerin çoğu yetkinlik düzeyinde ifade edilmiştir:

Tablo 1: SİROMA Program Yeterlikleri

Kitap Adı	PYÜA*	PYAA*	PY*	Program Yeterlikleri
Her Birimiz İçin Güvenli Yaşam	Bilgi	Kuramsal-Olgusal	PY1	Şiddet ve istismara karşı kendini korumaya ilişkin bilgi sahibi olma
Her Birimiz İçin Güvenli Yaşam	Bilgi	Kuramsal-Olgusal	PY2	Zararlı alışkanlıklardan kendini korumaya ilişkin bilgi sahibi olma
Her Birimiz İçin Güvenli Yaşam	Beceri	Bilişsel-Uygulamalı	PY3	Olumlu okul iklimi oluşturmaya ilişkin edindiği bilgileri kullanma
Her Birimiz İçin Sanat	Beceri	Bilişsel-Uygulamalı	PY4	Sanat etkinliklerinde farklılıkları kabul etme
Her Birimiz İçin Güvenli Yaşam	Beceri	Bilişsel-Uygulamalı	PY5	Güvenli yaşamla ilgili edindiği bilgileri kullanma
Her Birimiz İçin Spor	Yetkinlik	Bağımsız Çalışabilme ve Sorumluluk Alabilme	PY6	Spor etkinlikleri aracılığıyla kendini tanıma ve bireysel olarak etkin çalışma
Her Birimiz İçin Sağlıklı Yaşam	Yetkinlik	Bağımsız Çalışabilme ve Sorumluluk Alabilme	PY7	Aktif ve sağlıklı yaşam için alışkanlıklar geliştirme ve sorumluluk alma
Her Birimiz İçin Güvenli Yaşam	Yetkinlik	Öğrenme	PY8	Bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin kullanırken kendini risklerden koruma
Her Birimiz İçin Sağlıklı Yaşam	Yetkinlik	Öğrenme	PY9	Sağlıklı yaşam için alışkanlıkları değerlendirme
Her Birimiz İçin Sağlıklı Yaşam	Yetkinlik	Öğrenme	PY10	Alışkanlıkları değerlendirerek kişisel özelliklerine uygun sağlıklı bir yaşam tarzı belirleme
Her Birimiz İçin Spor	Yetkinlik	İletişim ve Sosyal	PY11	Spor etkinliklerinde grup üyeleri ile etkin bir iletişim kurma
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Yetkinlik	İletişim ve Sosyal	PY12	Ana babaların sürece etkin katılımlarını sağlama
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Yetkinlik	İletişim ve Sosyal	PY13	Sosyal yaşamda bireylerle etkin ve sağlıklı bir iletişim kurma
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Yetkinlik	İletişim ve Sosyal	PY14	Güvenli yaşam için gerekli girişimlerde bulunma

Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Yetkinlik	İletişim ve Sosyal	PY15	Olumlu okul iklimi oluşturmaya katkı sağlama
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Yetkinlik	İletişim ve Sosyal	PY16	Şiddet ve istismarla baş etmede yetişkinlerle temasa geçme
Her Birimiz İçin Sanat	Yetkinlik	Alana Özgü	PY17	Sanat etkinliklerinde kendini tanımayı benimseme
Her Birimiz İçin Bilim ve Yaşam	Yetkinlik	Alana Özgü	PY18	Başarıyı artırmada okuldan etkin olarak yararlanma
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Yetkinlik	Alana Özgü	PY19	Sosyal yaşamda farklılıkların kabul edilmesi ilkesine sahip olma
Her Birimiz İçin Spor	Yetkinlik	Alana Özgü	PY20	Spor etkinliklerinde farklılıkların kabul edilmesi ilkesine sahip olma
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Yetkinlik	Alana Özgü	PY21	Okul yaşamına aktif katılıma değer vererek aktif katılımı benimseme
Her Birimiz İçin Sanat	Yetkinlik	Alana Özgü	PY22	Sanat etkinliklerinde grup üyeleri ile etkin iletişim kurma
Her Birimiz İçin Spor	Yetkinlik	Alana Özgü	PY23	Spor etkinlikleri kuralları ile sosyal hayat arasında ilişki kurma
<p>PYÜA: Program Yeterlikleri Üst Alan; PYAA: Program Yeterlikleri Alt Alan; PY: Program Yeterlikleri</p>				

Tablo 1’de yer alan yeterliklere dayalı olarak altı ayrı kitaplar için alt konular çerçevesinde toplam 21 adet kazanım oluşturulmuştur. Program kazanımları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: SİROMA Program Kazanımları

Kitap	Kapsam	PK*	Program Kazanımları
Her Birimiz İçin Bilim ve Yaşam	Okul Başarısını Artırma	PK1	Kaliteli bir yaşam için okul deneyiminin önemi bir etken olduğunu ayırt eder.
Her Birimiz İçin Güvenli Yaşam	Şiddet ve İstismar	PK2	Kendisine yönelik sergilenen saldırganca ve istismar edici davranışları ayırt eder.
Her Birimiz İçin Güvenli Yaşam	Güvenli Hayat İçin Gerekli Girişimler	PK3	Rahatsızlık duyduğu davranışlara yönelik duygu ve düşüncelerini uygun yollarla ifade eder.
Her Birimiz İçin Güvenli Yaşam	Güvenli Hayat İçin Gerekli Girişimler	PK4	Kendini tehlikelerden ve kazalardan korumak için yapılması gerekenleri açıklar.
Her Birimiz İçin Güvenli Yaşam	Zararlı Alışkanlıklar / Okul İklimi / Teknoloji Okuryazarlığı	PK5	Tehlikeli durumlardan, kişilerden ve alışkanlıklardan kendisini ve başkalarını korur.
Her Birimiz İçin Sağlıklı Yaşam	Kendini Tanıma / Zararlı Alışkanlıklar	PK6	Kendini tehlikelerden korumak için gerekli önlemleri alır.
Her Birimiz İçin Sağlıklı Yaşam	Sağlıklı Hayat İçin Gerekli Alışkanlıklar	PK7	Aktif ve sağlıklı yaşam için yapılması gerekenleri ifade eder.
Her Birimiz İçin Sağlıklı Yaşam	Sağlıklı Hayat İçin Gerekli Alışkanlıklar	PK8	Aktif ve sağlıklı yaşam için gerekli girişimlerde bulunur.
Her Birimiz İçin Sanat	Kendini Tanıma	PK9	Kendi özelliklerine uygun sanatsal etkinliklerde bulunur.
Her Birimiz İçin Sanat	Farklılıkları Kabul	PK10	Sanatın farklı biçim ve yorumlarla gerçekleşeceğini kavrar.
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Güvenli Hayat İçin Gerekli Girişimler / Şiddet ve İstismar	PK11	İstenmedik davranışlara maruz kaldığında ya da bu davranışları gözlemlendiğinde kendisinden büyüklerden yardım ister.
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Grup Çalışmaları / Sağlıklı İlişkiler	PK12	Sosyal yaşamda bireylerle etkin ve sağlıklı bir iletişim kurar.
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Okul İklimi	PK13	Okul yaşamında öğrenciler ve yetişkinlerle etkin ve sağlıklı bir iletişim kurar.
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Devamı Artırma	PK14	Eğitim öğretim süreçlerinde aktif katılımı benimser.

Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Ana Baba Katılımı	PK15	Öğrenme öğretme süreçlerinde ana babalarından etkin destek alır.
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Farklılıkları Kabul	PK16	Bireysel sosyal ve kültürel özelliklerini toplumsal yaşamı zenginleştirici bir unsur olarak değerlendirir.
Her Birimiz İçin Spor	Bireysel alışmalar / Kendini Tanıma	PK17	Kişisel özelliklerine uygun sportif etkinliklere katılır.
Her Birimiz İçin Spor	Grup alışmaları	PK18	Eşli ve takım sporlarında rol alır.
Her Birimiz İçin Spor	Farklılıkları Kabul	PK19	Bireysel ya da takıma dayalı sportif etkinliklerin farklı roller gerektiğini kavrar.
Her Birimiz İçin Sanat	Kendini Tanıma	PK20	Bireysel ya da grupla sanat etkinliklerinde etkin rol alır.
Her Birimiz İçin Spor	Bireysel alışmalar / Kendini Tanıma	PK21	Spor etkinlikleri aracılığıyla sosyal kuralları fark eder.
*PK: Program Kazanımları			

Eğitim Programı Tasarımı

Eğitim programı tasarımları programın hazırlandığı kurum ya da kuruluşun eğitim felsefesi, eğitim gereksinimleri, öncelikleri, eğitime ayırdığı kaynaklar gibi etkenler ile tasarımı hazırlayan ekibin nitelik ve niceliği gibi etkenler doğrultusunda birbirinden farklılık göstermektedir. Eğitim programı, öğrenen merkezli program tasarımlarından olan çocuk merkezli tasarıma göre oluşturulmuştur. Çocuk merkezli tasarım, öğrenenin en iyi biçimde öğrenebilmesi için etkin duruma getirilmesi gerektiği düşünçesine dayanır. Bu program tasarımında öğrenen ön planda tutulmaktadır. Programın merkezinde öğrenen birey vardır ve programın diğer ögeleri öğrenene göre düzenlenir. Buna göre öğrenme, öğrenenin yaşantısı ile ilintili olmalı ve birbirinden ayrılmamalıdır. Belirlenen pilot illerdeki okullarda görevlendirilen öğretmenler için aşağıda yer alan etkinlikler gerçekleştirilmiştir:

- Bilgilendirme eğitimi
- Eğitici eğitimi
- Ulusal ve uluslararası uzman katkısı

- Projenin diğer Bakanlıklardaki bileşenleri ile bağlantıların ortaya konması
- Katılımcı ve Eğiticiler için el kitapları
- İllerde öğretmen eğitimi
- Oyun temelli öğretim

Öğretmen ve Öğrenci Kitapları

Program yeterlik ve kazanımları bağlamında her bir kademe (okul öncesi, ilkököl ve ortaokul) için 15’şer etkinlikten oluşan 18 öğrenci, 18 öğretmen olmak üzere toplam 36 kitap hazırlanmıştır. Kitaplarda çalışılan programa ilişkin 270 etkinlik yer almaktadır. Hazırlanan kitapların isimleri Tablo 3’te sunulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca incelenerek onaylanıp ders kitabı niteliği kazanan kitaplar deneme uygulaması olarak 3600 kopya olarak basılmış, 44 pilot okulda görev yapan ve kitapların geliştirilme sürecinde yer alan öğretmenlerce uygulanmıştır. Pilot uygulama sürecinde proje ekibinde yer alan uzmanlarca uygulamalara eşlik edilerek süpervizyon sağlanmıştır.

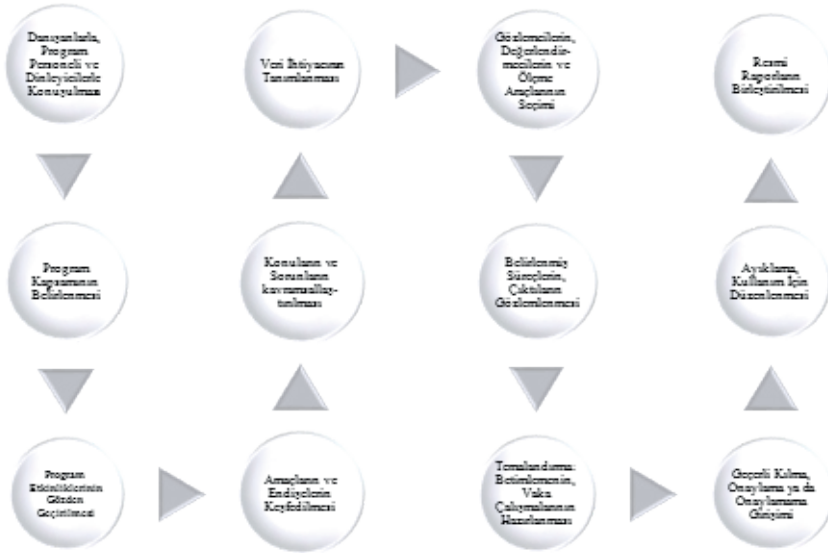
Tablo 3: SİROMA Öğretmen ve Öğrenci Kitapları

Kitap	Kademe					
	Okul Öncesi		İlkokul		Ortaokul	
Her Birimiz İçin Bilim ve Yaşam	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci
Her Birimiz İçin Güvenli Yaşam	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci
Her Birimiz İçin Sağlıklı Yaşam	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci
Her Birimiz İçin Sanat	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci
Her Birimiz İçin Sosyal Yaşam	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci
Her Birimiz İçin Spor	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci

Program Değerlendirme

Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortaklaşa yürütülen Sİ-ROMA Projesinde, eğitim yolu ile bireylerde sosyal içerme konusunda farkındalık oluşturup oluşturmadığına yönelik olarak program ve materyallere dönük bir değerlendirme çalışması planlanmıştır. İzleme değerlendirme süreci uygulamaya geçirilmeden önce taslak eğitim programının ilgili kesimlerin görüşlerini alarak yapılan değerlendirmeleri kapsayan yansıtıcı program değerlendirme sürecine dönük olarak kurgulanmıştır.

Bu alışma, programın amaçlarından öte program etkinliklerine yönelik olması, paydaşların gereksinimlerine yanıt vermeye yönelik bilgilendirmede bulunması ve programın etkililiğinde farklı görüşleri irdelemesi yönlerinden, Stake tarafından nerilen “*İhtiyaca Yanıt Vermeye Dayalı Değerlendirme Modeli*”ne karşlıklı gelmektedir (Saylor, Alexander ve Lewis, 1981). Buna göre, değerlendirmede ilk yapılması gereken iş, paydaşların ya da katılımcıların program değerlendirmeden ne beklediklerini ortaya koymak olmalıdır. Stake’ye göre program değerlendirme sadece hedeflerin ayrıntılı ve sistematik biçimde değerlendirilmesine odaklanmamalı, öğrencilerin öğrenmelerinin yanında çeşitli özellikleri ve programın ve ğretim sürecinin farklı unsurları da değerlendirme kapsamına alınmalıdır (McNeil, 2006). Bu modelde değerlendirme, programın yeterlikleri kadar program etkinliklerine yönelik olması gerektiği de belirtilmektedir. Değerlendirme uzmanı; önce programın öyküsünü sonra da programın özelliklerini anlatır, hedef kitlesini ve personeli tanımlar, programda önemli konuları, sorunlarını belirtir ve başarıları rapor eder. Bu süreç içinde gözlem yapacak, öykü ve betimlemeleri hazırlayacak, etkinlikleri tasarlayacak, senaryoları kurgulayacak ve bunların sunumunu gerçekleştirecek birçok kişiye gereksinim vardır. Stake, ilgili tarafların algılanan ihtiyaçlarına duyarlı olunmasının değerlendirmenin temeli olduğunu, değerlendirmede paydaşların ya da katılımcıların öncelikle program ile ilgili beklediklerini saptamasının önemli olduğunu belirtmiştir. Bu alışmada, SİROMA projesi kapsamında geliştirilmiş olan ders dışı etkinlikler programı ve materyallerine yönelik, Stake’nin yaklaşımı dikkate alınarak, bir izleme ve değerlendirme süreci gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda çalışmada, Şekil 1’de sunulan işlem basamakları program değerlendirme süreci olarak kullanılmıştır:

Şekil 1. Program Değerlendirme Süreci

“Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Alanlarda Sosyal İçermenin Desteklenmesi (SİROMA)” projesinin kapsamı ve eğitim bileşeninde, ders dışı eğitim programı geliştirmeyi hedefleyen bu çalışmada, program kapsamındaki okullarda uygulanan etkinliklere yönelik ön izleme ve değerlendirme çalışmalarının yapılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma nitel desende, durum çalışmasının kullanıldığı bir araştırmadır. Araştırma kapsamında, farklı veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Bu kapsamda, pilot okullarda etkinlik uygulamaları gözlemlenmiş, etkinlik uygulamaları sonrasında etkinliklere ilişkin öğretmen değerlendirmeleri alınmış, sonrasında öğretmenin performansı, öğrenci davranışları ve sınıf içi etkiye yönelik uzman değerlendirmeleri yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın ihtiyaç izleme ve değerlendirme çalışması, proje kapsamındaki 12 ilde (Adana, Ankara, Balıkesir, Edirne, Eskişehir, Hatay, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Manisa, Mersin ve Tekirdağ) yer alan 44 ilkokul ve ortaokulda gerçekleştirilmiştir. Etkinlik izleme ve değerlendirme çalışması ise bir ildeki (İstanbul) toplam altı okulda gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu alışmada İhtiyaç ve Etkinlik olmak üzere iki ayrı İzleme ve Değerlendirme Formu kullanılmıştır.

İhtiyaç İzleme Değerlendirme Formu beş açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Bu sorular; "Uygulama sürecinde nasıl bir desteğe ihtiyaınız vardır?" "Programda önerilen etkinliklerin türlerinden memnun musunuz?" "Programda önerilen etkinliklerin eğitim ve öğrencilerin sosyal içermesi için kullanışlı olup olmadıklarını düşünüyorlar mı?" "Eğer uyguladıkları etkinlikler var ise, öğrencilerin tepkileri nasıl olmuştur?" "Öğretmenlerin uygulama süreci ile ilgili soruları var mıdır? Bu sorulara nasıl yanıt verilmiştir?" "Öğretmenlerin program ve uygulama ile ilgili soruları nelerdir?" "Öğretmenlerin program ve uygulamaya ilişkin yorumları nelerdir?" "Süreci geliştirmek için sizin önerilerinizi nelerdir?" olarak düzenlenmiştir.

Etkinlik İzleme-Değerlendirme Formu, Öğretmen ve Uzman İzleme olmak üzere iki alt formdan oluşmaktadır. *Öğretmen İzleme-Değerlendirme Formunda* açık uçlu dört soruya yer verilmiş ve öğretmenlerin uygulamasını yaptıkları etkinliğe ilişkin olarak soruları yanıtlaması istenmiştir. Bu sorular şu şekildedir: "Uygulamasını yaptığınız etkinliğe ilişkin görüşünüz nedir?" "Etkinliğin uygulanışı esnasında gözlemediğiniz öğrenci davranışları nelerdir?" "Etkinliğin uygulanışına dair öne çıkan hususlar nelerdir?" "Etkinliğin iyileştirilmesine yönelik önerileriniz nelerdir?" Uzman İzleme-Değerlendirme Formunda ise öğretmen görüşlerinin, öğrencilerin etkinlik sırasında öne çıkan davranışlarının, etkinliğin uygulanışına dair öne çıkan hususların ve etkinliğin iyileştirilmesine yönelik önerilerin yer aldığı bölümleri içermektedir. Öğretmen performansının, öğrenci etkinliklerinin ve etkileşimin değerlendirildiği beşli derecelmeli on yedi maddelik anket bölümü de bulunmaktadır. Öğretmen performansı bölümünde yer alan maddeler şu şekildedir: «Amaçlar doğru

aktarıldı.» «Etkinlikler iyi planlanmıştı.» «Ders, belirlenen sürede işlendi.» «Yönergeler açıldı.» «İçeriğin hedefleri açıldı.» «Öğretmen, pasif öğrencileri teşvik etti.» «İhtiyaç varsa bilgisayar veya öğretim materyalleri kullanıldı.» Öğrenci etkinlikleri bölümünde ise şu maddelere yer verilmiştir: “Öğrenciler, uygulamaları çalışmalar yaptı.” “Öğrenciler aktif olarak katıldı.” “Bireysel çalışmalar yapıldı.” “Küçük gruplar hâlinde çalışmalar yapıldı.” “Öğrenciler görüşlerini rahatça ifade edebildi.” “Öğrenciler iş birliği yaptı.” “Öğrencilerin günlük hayattaki deneyimlerinden faydalandı.” Son bölüm olan etkileşim bölümünde ise “Öğretmen ile öğrenciler arasında etkileşim sağlandı.» «Öğrenciler arasında etkileşim desteklendi.» «Geri bildirim verildi.” maddeleri yer almıştır.

Veri toplama sürecinde kullanılan araçlar geliştirilirken, öncelikle ilgili alanyazın dikkate alınarak; Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Program Geliştirme, Okul Öncesi Eğitimi ve Fen Eğitimi alanlarında uzman kişiler tarafından geliştirilmiştir. Sonrasında, bu formlar SİROMA projesi kapsamında görev yapan uluslararası ve ulusal uzmanlar ile Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatında çalışan uzmanlar tarafından incelenmiştir. Maddelerin kapsamı ve anlaşılabilirliği ile ilgili geri bildirimler alınmıştır. Formların uygulanması aşamasında uzmanlar arasında iş birliği yapılmış ve benzer uygulama süreçleri gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Bu çalışma Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından birlikte finanse edilen ve yürütülen bir proje olduğu için araştırma yasal ve etik izin süreçleri var olan protokoller dâhilinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırma verileri 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında toplanmıştır. İhtiyaç izleme ve değerlendirme çalışmasındaki veri toplama süreci, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü ve uygulama illerindeki koordinasyon birimleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde uzmanlar ve illerde bulunan birim koordinatörleri görev almıştır. Etkinlik izleme ve değerlendirme çalışması verileri ise, araştırmadaki uzmanlar tarafından toplanmıştır. Araştırmacılar İstanbul’daki altı pilot okulda etkinlik uygulaması gözlemlenmiştir. Uygulamalarda Güvenli Yaşam kitaplarına ait okul öncesi, ilkokul ve ortaokul kademelerine yönelik örnek etkinlik seçimleri yapılmıştır. Bu süreçte “Kırışık Kağıtlar”, “Çemberimde Gül Oya” ve “Siber Zorbalık” adlı üç etkinlik seçil-

miştir. Etkinlikler uygulandıktan sonra etkinliğe ilişkin ğretmen değerlendirmeleri alınmış, ardından öğretmenin performansı, ğrenci davranışları ve sınıf içi etkileşime yönelik uzman değerlendirmesi yapılmıştır.

Veri özmlenmesi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile incelenmiş, ihtiyaçlara yönelik izleme ve değerlendirme sürecinde, uzmanlar ve birim koordinatörleri tarafından hazırlanan raporlardan edinilen yanıtlar temalar altında toplanarak yorumlanmıştır. Temaların oluşturulmasında iki araştırmacı etkin rol almış, diğer araştırmacılar ise temaların kapsamı ve adlandırılmasına ilişkin görüş bildirmişlerdir. Ardından araştırmacılar arasında fikir birliği sağlanarak temaların son hli edinilmiştir. Etkinlik izleme ve değerlendirme sürecinde uygulama gözlemleri ve ğretmen görüşlerine ilişkin bulgular ise etkinliklerden seçilmiş olanlar ve uygulama kademeleri bağlamında beşli dereceleme üzerinden yorumlanmıştır.

Bulgular

Çalışmada bulgular ihtiyaç izleme ve değerlendirme ile etkinlik izleme ve değerlendirme ana başlıkları altında ele alınmıştır.

İhtiyaç İzleme ve Değerlendirme

İhtiyaçlara yönelik izleme ve değerlendirme sürecinde, uzmanlar ve birim koordinatörleri tarafından hazırlanan raporlardaki görüşler altı tema altında toplanmıştır.

Uygulama Sürecinde Okulların İhtiyaç Duydukları Destek Alanları: Okulların büyük bir çoğunluğu programın ve materyallerin uygulanması için aldıkları eğitimleri yeterli ve tatmin edici bulmuşlardır. Bundan dolayı, uygulama sürecini çok az bir rehberlikle yrtebileceklerini belirtmişlerdir. Bir okul eğitim süresinin biraz uzun olabileceğini ifade etmiştir. Materyallerin bazı okullara geç ulaşması nedeni ile bazı okullar geçen sreden dolayı tekrar hatırlatıcı olması için bir günlük eğitim verilmesinin yararlı olacağı, iki okulda, uygulamalar için materyal ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir. Bir okul, okulundaki fiziksel koşulların iyileştirilmesine ihtiyaç duyduğunu, bir okul da öğretmenler arası iş birliğinin güçlendirilmesine ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.

Programda nerilen Etkinliklere İlişkin Okulların Memnuniyeti: Okulların tümü programda yer alan etkinliklere ilişkin olarak memnuniyetlerini ifade

etmişlerdir. Etkinliklerin okulların ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre uyarlanabilmelerini ve farkındalık yaratıcı olmalarını olumlu bir yön olduğunu belirtmişlerdir. Bir okul ise projenin katkıları ile bir önceki yıldan proje tamamlanana kadar okulundaki devamsızlık sorununun azaldığı belirtmiştir.

Programda Önerilen Etkinliklerin Eğitim ve Sosyal İçerme İçin Kullanışlılığı: Okulların tümüne yakını programda yer alan etkinliklerin hem eğitim hem de sosyal içerme açısından eğlenceli, kullanışlı ve yararlı etkinlikler olduğunu belirtmişlerdir. Bir okul, proje ile öğrencilerin olumsuz davranışlarında gözle görünür bir iyileşme olduğunu ifade etmiştir.

Programda Önerilen Etkinliklerin Uygulanma Durumu: Okulların tümüne yakını kitapların okullara zamanında gelmemesinden dolayı uygulamaları başlatamamışlardır. Bazı okullarda, eğitimlerde öğrenilen etkinlikler, öğretmenler tarafından okullarında uygulanmış ve öğrencilerin etkinlikleri genel olarak eğlenceli, dikkat çekici buldukları ifade edilmiştir.

Okulların Program ve Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeleri: Etkinliklerin tüm sınıflarda uygulanmasının beklenip beklenmediği, etkinliklerin uygulamasının ne kadar zaman alacağı, etkinlikler için gerekli olan materyalin nasıl temin edileceği gibi sorulara yanıt arandığı kesimde okulların çoğu okullardaki fiziksel koşulların iyileştirilmesine ve bu tür projelerin devam etmesine yönelik görüş belirtmişlerdir. SİROMA projesinin önemli bir katkı sağladığı ve proje bitiminden sonra da devam ettirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Proje sürecinde iş birliğinin daha da güçlendirilmesi gerektiğini belirten okullar olmuştur. Program ve materyallerin uygulanması için ders dışı zamanların oluşturulmasının güç olacağı bazı okullar tarafından dile getirilmiştir. Bazı etkinliklerin gerçekleştirilebilmesi için okullara müzik ve resim öğretmenlerinin görevlendirilmesi gerektiği de ifade edilmiştir.

Uzmanların ve Koordinatörlerin Değerlendirmeleri: Uzmanlar ve koordinatörlerin büyük bir kısmı ders dışı etkinlik materyallerinin bir an önce okullara gönderilmesi ve uygulamaların başlatılması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Ayrıca, çoğu okuldaki yönetici ve öğretmenlerin materyallerin uygulanması için istekli ve motivasyonlarının yüksek olduğu belirtilmiştir. Bazı uzman ve koordinatörler, projenin süresinin daha uzun olmasının yararlı olabileceğini ifade etmişlerdir.

Etkinlik İzleme ve Değerlendirme

Etkinliklerden seçilmiş olanlar ve ğretim kademeleri bağlamında beşli dereceleme üzerinden yapılan yorumlara yer verilmiştir.

Kırık Kâğıtlar Etkinliği-Okul ncesi Kademesi: Öğretmen görüşlerine göre, etkinlikteki görseller yeterli bulunmuş ve kırık kâğıtlarla zorbalık arasındaki ilişkinin kurulmasının etkinliği amacına ulaştırdığı belirtilmiştir. Hem ğretmen hem de öğrenciler etkinlikten keyif almıştır. Empati kurma, iş birliği yapma ve duyguları fark etme becerilerini geliştiren bir etkinlik olmuştur. Bu uygulamada, etkinliğe kk bir rol oynama etkinliğinin eklemesinin yararlı olabileceği ifade edilmiştir. Uzman görüşüne göre, etkinlik genel olarak amacına ulaşmıştır. Öğrenciler kırık kâğıtlar ile zorbalık arasındaki bağlantıyı kurabilmişlerdir. Öğrenciler ayrıca duyguları fark etme ve tanımlama becerilerini geliştirme imkânı bulmuşlardır. Okullardaki ğrenci gelişim düzeylerinin farklılık gösterdiği gözlemlenmiş ve bundan dolayı öğretmenlerin öğrencilerin düzeylerine göre etkinlikte bazı uyarlamalar yapmalarına ihtiyaç olabileceği ifade edilmiştir. Bu noktada ğretmen yeterlikleri ve nitelikleri önem bir rol oynayacaktır. Uzmanların ğretmenlerin performansları, ğrenci davranışları ve sınıf içi etkileşime ilişkin değerlendirmeleri iyi ve mükemmele yakın düzeydedir.

emberimde Gl Oya Etkinliği-İlkokul Kademesi: Öğretmen görüşlerine göre, etkinlik öğrenciler açısından etkili ve eğlenceli bir etkinlik olarak değerlendirilmiştir. Benzerlikler ve farklılıklarımız konusunun Hayat Bilgisi dersinde de ele alındığı ve bu konuyu daha verimli bir hâle getirmede bu etkinliğin kullanılabilmesi belirtilmiştir. Çember alıştırması bir oyun etkisi yaratmış ve öğrencilerin etkinliğe katılımını artırmıştır. Etkinliğin uygulanışı kolay bulunmuştur. Etkinliğin derslerde uygulanabilmesi için süresinin gözden geçirilmesinin yararlı olabileceği belirtilmiştir. Uzman görüşlerine göre, bireysel farklılıkların ve diğer öğrencilerle ortak ynlerin ele alındığı bu etkinlik genel olarak amacına ulaşmıştır. Öğrencilerin kendi özelliklerini ve tercihlerini ifade etme konusunda istekli oldukları gözlemlenmiştir. Daha nazik ve barışçıl bir dünya için ortak yönlere odaklanılması gereğinin öğrenciler tarafından anlaşıldığı gözlemlenmiştir. Uzmanların ğretmenlerin performansları, ğrenci davranışları ve sınıf içi etkileşime ilişkin değerlendirmeleri iyi ve mükemmele yakın düzeydedir.

Siber Zorbalık Etkinliği-Ortaokul Kademesi: Öğretmen görüşüne göre, etkinlik öğrencilerin günlük yaşamlarında sıklıkla karşılaşabilecekleri bir sorunu yansıtan etkinlik olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin empati becerilerini geliştirdiği ve siber zorbalıktan kendilerini nasıl koruyabileceklerine ilişkin iç görü kazandırdığı ifade edilmiştir. Etkinlik öğrencilerin dikkatleri çekmiş ve yüksek düzeyde katılımını sağlamıştır. Etkinliğin öğrenci kitabında daha fazla görsele yer verilebileceği öneri olarak belirtilmiştir. Uzmanların görüşlerine göre, siber zorbalık sorununun ve bu sorunla baş etme yöntemlerinin ele alındığı bu etkinlik genel olarak amacına ulaşmıştır. Öğrenciler etkinliği yaparken istekli oldukları gözlemlenmiş ve hatta kendi yaşadıkları sorunları da dile getirerek çözüm yolları aramışlardır. Uzmanların öğretmen performansı, öğrenci davranışları ve sınıf içi etkileşime ilişkin değerlendirmeleri iyi ve mü-kemmele yakın düzeydedir.

Sonuç ve Öneriler

SİROMA ders dışı etkinlikler programı ve kitaplarına ilişkin “*İhtiyaç İzleme ve Değerlendirmesi*” ile “Etkinlik İzleme ve Değerlendirme”nin yapıldığı bu çalışmada, öğretmenlerin kitaplarının genel olarak yeterli ve uygulanabilir buldukları görülmektedir. Tüm etkinliklere ilişkin izleme ve değerlendirme çalışması tamamlandıktan sonra bulguların tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Etkinliklerin genel olarak eğlenceli, sosyal içermeyi sağlayan ve katılımı artıran türde olduğu ve öğretim programlarını destekleyecek yönlerinin bulunduğuna belirtilmiştir. Okulların etkinliklerin ne zaman ve nasıl uygulanacağı ile ilgili endişeleri olduğu gözlenmiştir. Uygulayıcı olarak okulların ve öğretmenlerin süreci yürütmede rehberliğe gereksinim duydukları görülmüştür. Uygulama sürecine hazırlık için okullar kısa eğitim programları ile desteklenerek projenin devamlılığını sağlamada standart bir uygulamaya olanak tanınabilir. İzleme ve değerlendirme sürecinin bir parçası olarak, tüm izleme ve değerlendirme süreçleri tamamlandıktan sonra, program yeterlikleri, program kazanımları ve program etkinlikleri bağlamında ayrıca ve bütüncül bir değerlendirmeye ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- AASLAND, A., & Flotten, T. (2001). Ethnicity and social exclusion in Estonia and Latvia. *Europe-Asia Studies*, 53, 1023–1049. doi: 10.1080/09668130120085029
- AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI. (2014). *AB'ye katılım için ulusal eylem planı. I aşama Kasım 2014-Haziran 2015*. Erişim adresi: <https://ab.gov.tr/files/ulusaleyemplani1asama.pdf>
- EUROPEAN COMMISSION. (2010). *Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. Erişim adresi: <https://ec.europa.eu/eu2020/>
- EUROPEAN PARLIAMENT. (2000). *Lisbon European Council 23 and 24 March 2000 presidency conclusions*. Erişim adresi: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm
- EUROPEAN UNION. (2010). *The European social fund and social inclusion*. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/employment_social/esf/docs/sf_social_inclusion_en.pdf
- EUROPEAN UNION: Council of the European Union. (1999). *Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Related Acts*. Erişim adresi: <https://www.refworld.org/docid/51c009ec4.html>
- FREIRE, P. (1970). *Pedagogy of oppressed*. Erişim adresi: http://www.msu.ac.zw/elearning/material/1335344125freire_pedagogy_of_the_oppressed.pdf
- FREIRE, P. (1985). *The politics of education: culture, population and liberation*. London: Macmillan.
- FREIRE, P. (2000). *Pedagogy of freedom*. Erişim adresi: <http://abahlali.org/wp-content/uploads/2012/08/Paulo-Freire-Pedagogy-of-Freedom-Ethics-Democracy-and-Civic-Courage-2000.pdf>
- KARAKAŞ, M. (2010). Küresel yoksulluğun öteki yüzü: Yeni yoksulluk ve sosyal dışlanma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 1–16. Erişim adresi: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423867077.pdf>
- LEVITAS, R., Pantazis, C., Fahmy, E., Gordon, D., Lloyd, E., & Patsios, D. (2007). *The multi-dimensional analysis of social exclusion*. London: Department for Communities and Local Government. Erişim adresi: <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/>
- MCNEIL, J. D. (2006). *Contemporary curriculum*. New Jersey: John Wiley & Sons.

- NISSANKE, M., & Ocampo, J. A. (2019). Critical reflections on globalisation and development and challenges ahead. In Nissanke M., Ocampo J. (Eds), *The Palgrave handbook of development economics* (pp. 27–58). Palgrave Macmillan, Cham.
- RAWAL, N. (2008). Social inclusion and exclusion: A review. *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology*, 2, 161–180. doi: 10.3126/dsaj.v2i0.1362
- SAYLOR, J. G., Alexander, W. M., & Lewis, A. J. (1981). *Curriculum planning for better teaching and learning*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (2001). *Presidency conclusions European Council meeting in Laeken 14 and 15 December 2001*. Erişim adresi: <https://www.consilium.europa.eu/media/20950/68827.pdf>
- THE WORLD BANK. (2019). *Social inclusion*. Erişim adresi: <https://www.worldbank.org/en/topic/social-inclusion>